

Софија Р. Милорадовић*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

МИЛКИ ИВИЋ У ЧАСТ И У СПОМЕН

У прилогу се указује на значајну улогу академика Милке Ивић у делатности Института за српски језик САНУ и сведено се представљају публикације које су досад објављене њој у част и у спомен.

Кључне речи: Милка Ивић, Институт за српски језик САНУ, Јужнословенски филолоџ, Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику, *Lingvistika Milke Ivić*.

У књизи Милоша Јевтића *Чудо језика: разговори са лингвистима* (Јевтић 2010) налазе се и два разговора с Милком Ивић – један из 1992. и један из 1997. године. Ту ћемо најпре прочитати и понешто од онога што смо дознали од двојице аутора текстова у овоме зборнику – о професоркиним гостујућим предавањима на угледним универзитетима у Сједињеним Америчким Државама и Јапану, па затим о томе да је „разматрање ’обавезних детерминатора’ Милке Ивић, амерички лингвиста Хаусхолдер уврстио ... у антологију најбољих радова из структуралне синтаксе који су у периоду од 1937. до 1969. године објављени у свету“ (Јевтић 2010: 86), али и да је још у детињству потајно сањала да постане наставник математике, па је до краја – како сама каже – испало тако да по своме начину мишљења „на многе личим помало, а ни на кога убедљиво; своја сам, једном речју“ (Јевтић 2010: 97), те надаље – да никако не треба обесхрабрити него подстицати почетнике у науци, „не наметати свој него поштовати њихов избор“ (Јевтић 2010: 96), и да је доследно вођење рачуна о језичкој чињеници (тј. о језичком факту) оно најдрагоценије што је научила од Александра Белића и што су се Павле Ивић и она сама, управо по њеним речима, трудили да пренесу на оне који су стасавали у „школи Ивићевих“ (Јевтић 2010: 96). За овај свечарски повод важно је, међутим, цитирати следеће из првога разговора са Милошем Јевтићем, где Милка Ивић каже да квалификација „право, али и прво духовно огњиште“ не припада времену њеног студирања већ „оном другом добу кад сам, као

* sofija.miloradovic@sanu.ac.rs

млад асистент, под Белићевим будним старањем, уз Павла, Ирену Грицкат и Ивана Поповића, у Институту за српски језик, почињала систематски да пратим стручну литературу и озбиљно ураћам у језичку проблематику“ (Јевтић 2010: 91).

Зузана Тополињска, такође један од водећих лингвиста 20. и сада већ 21. века, истакла је да Милка Ивић „говори и пише јасно, једноставно и лепо о стварима које нити су јасне нити су једноставне, а лепима могу постати тек онда ако и када се заволе“ (Тополињска 2008: 45). Чини се, да се послужим управо речима професорке Тополињске, да је мало ко овако јасно, једноставно и лепо представио начин на који је професорка Ивић решавала језичке загонетке. Зашто се може рећи *сестии њоред некоја*, али не и *устјаати њоред некоја* – свима су нам те и сличне конструкције биле чујне, али је професорка Ивић прва на њих скретала пажњу, указивала нам на њих у познијим годинама у виду прелиминарних саопштења у еминентним часописима и препуштала млађима да о њима даље размишљају, проналазе паралеле у другим језицима и нуде своја тумачења.

Један животни и пословни круг, који је отпочео септембра 1949. године запошљавањем асистента Милке Ивић у Институту за српски језик САН – пре свега на обради грађе за *Речник САН*, затворен је тако што се након пензионисања на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду професорка Милка Ивић 1984. године враћа у Београд, те се као већ редовни члан САНУ посвећује и раду у више Академијиних одбора и у управним телима двају Академијиних института – Института за српски језик и Балканолошког института. Напоменућемо овде да је професорка Ивић, поред множине уредничких, редакторских и рецензентских послова – о којима ћемо подробније читати у наредним текстовима, задужила Институт за српски језик САНУ својим трудом и давањем смерница и као дугогодишњи члан Научног већа и Управног одбора Института, те његов председник од 1999. до 2003. године. Након смрти професора Павла Ивића септембра 1999. године, професорка Ивић ће, уз своје бројне активности, преузети и неке од професорових активности и надлежности – нпр. у Одбору за ономастику САНУ и у Одбору за стандардизацију српског језика.

У централном делу овога текста – у складу с његовим насловом – представићу сасвим сведено публикације које су досад објављене професорки Милки Ивић у част и у спомен, и скренућу пажњу на учешће институтских сарадника у њима. Најпре ћу поменути публикацију: Милена Бадић, *Библиографија радова академика Милке Ивић. У часи осамдесет година*

живој. Издања Библиотеке 23, Београд: САНУ, 2005, из које се – поред биографских и библиографских података – можемо упознати и с редакторским радом Милке Ивић (Стручни часописи, Едиције и Посебна издања књига), потом са научноистраживачким пројектима на којима је учествовала, а у њој налазимо и селективно дату литературу о професоркиноме делу, и још из ње дознајемо о њеним активностима везаним за универзитетску наставу и о учешћима на конгресима и научним скуповима. Поменућемо у најкраћем само оно што се директно везује за Институт за српски језик САНУ (о двома изузетно значајним професоркиним улогама – о раду везаном за *Речник САНУ* и за *Јужнословенски филолој* – излагаће друге колеге): уредник *Јужнословенској филолоја* и едиције *Библиотека Јужнословенској филолоја*, редактор зборника радова *О лексичким њозајмљеницама*, објављеног 1996. у издању Градске библиотеке у Суботици и Института за српски језик САНУ, те зборника радова *Актуелни њроблеми ѓрамајџике српској језика*, објављеног 1999. године у издању Градске библиотеке у Суботици, Народне библиотеке Србије и Института; учешће на пројектима у сарадњи са САНУ – израда *Речника САНУ* и израда *Ејимолошкој речника српскохрвајској језика*, након *Ојледне свеске Ејимолошкој речника српској језика*. Треба свакако поменути Одбор за стандардизацију српског језика са седиштем у Институту, којим је Милка Ивић председавала од 1999. до 2001. године, и за нас особито значајан његов пројекат *Синџакса српској језика*, заснован 1997. године, чији је један од крупних резултата и коауторска монографија *Синџакса савременој српској језика. Просџа реченица* (аутори: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић), урађена под редакторством Милке Ивић, а објављена као издање Института за српски језик САНУ, Београдске књиге и Матице српске у Београду 2005. године.

Надаље ћу у основним цртама представити два знаменита фестшрифта и две књиге двају часописа на којима је назначено да се објављују у знак сећања на академика Милку Ивић: (1) *Зборник Мајџице српске за филолојџију и линџвисџику XXVII–XXVIII*. Посвећено академицима Милки Ивић и Павлу Ивићу поводом 60-годишњице живота, Нови Сад: Матица српска, 1984–1985; (2) *Јужнословенски филолој LXIV*. У част академика Милке Ивић поводом 85-годишњице рођења, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 2008; (3) *Јужнословенски филолој LXVII*. У спомен на академика Милку Ивић, Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ, 2011; (4) *Зборник Мајџице српске за филолојџију и линџвисџику LIV/1*. Посвећено сећању на академика Милку Ивић, Нови Сад: Матица српска, 2011.

Првопоменути *Зборник Мајџице српске*, уз библиографије радова Милке Ивић и Павла Ивића које је сачинио Милорад Радовановић, доноси

нешто преко 120 радова, од чега је прилоге дао велики број знаменитих иностраних лингвиста и филолога, а од домаћих србиста – и неколико тадашњих или доцнијих сарадника Института, као нпр. Звездана Павловић, Слободан Реметић, Драго Ђупић.

Јужнословенски филолоџ из 2008. посветили су „академику Милки Ивић, поводом 85-годишњице живота, њени пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем“. У овој књизи објављено је 49 ауторских радова на 569 страна, од чега 15 иностраних и 34 домаћа језичка стручњака. Своје радове приложило је осморо сарадника Института – тада или претходно бивајући у њему у радном односу: Софија Милорадовић, Јованка Радић, Слободан Реметић, Стана Ристић, Рада Стијовић, Срето Танасић, Драго Ђупић и Егон Фекете.

Године 2011. објављен је редовни, 67. број *Јужнословенској филолоџа*, са уобичајеним рубрикама: Студије и расправе, Некролози, Прикази и критика, Библиографија и Регистри. Међутим, будући да је поткрај зиме те године, седмога марта, професорка Милка Ивић преминула, назначено је да се овај број објављује *У спомен на академика Милку Ивић*, а прва два текста била су: Предраг Пипер, *Академик Милка Ивић (1923–2011)* и Милена Марковић, *Библиографија академика Милке Ивић*. У своме тексту, на почетку, академик Предраг Пипер је записао: „Њеним одласком завршило се једно раздобље новије српске лингвистике, у којем је Милка Ивић била последњи велики представник свог даровитог поколења. Милка Ивић проживела је дуг и у много чему интелектуално богат живот носећи с природном лакоћом своју изузетност, која ју је стално и заслужено пратила“, потом је дао кратак осврт на биографију професорке Ивић, да би свој текст заокружио следећим речима: „Академска јавност Милку Ивић памти и као учитеља, као научног родитеља, јер је подигла многа поколења лингвиста на начелима на којима је сама живела и радила, и у која је веровала. Милка Ивић је многе обрадовала, многе научила, поучила, упутила, подржала, заштитила, охрабрила. Зрачила је добротом и мудрошћу, а њен лик светлеће заувек у свима који су је икад упознали.“

Другопоменути *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику* из 2011. године садржао је редовне рубрике, без радова писаних по позиву, а Уредништво је дату свеску посветило сећању на академика Милку Ивић, која је почев од 1970. па све до своје смрти 2011. године била члан Уредништва овога Матичиног часописа.

Својеврсни омаж делу Милке Ивић учињен је посебном, 172. књигом у гласовитој издавачкој едицији етнолог-антрополога др Ивана Чоловића, који је објавио ниску од шест књига, чији су обим и значај у обрнутој пропорцији, а у којима су тематски сабирани и тако панорамски представљени лингвистички огледи професорке Ивић. Поменута

посебна књига је *Lingvistika Milke Ivić*, коју су уредили Предраг Пипер и Милорад Радовановић, а која је објављена у Београду, у Библиотеци 20. век, године 2008. (Beograd: Biblioteka XX vek, Knjižara Krug, 2008), управо као и *Јужнословенски фиололоџи* – поводом професоркиног 85. рођендана. У овој књизи прилоге су имали некадашњи и тадашњи сарадници Института за српски језик САНУ: Даринка Гортан-Премк, *Историја речи*, Егон Фекете, *Морфолошке категорије*, Срето Танасић, *Синтакса глагола* и Софија Милорадовић, *У научној књижевности*. Већ сами наведени наслови илуструју добро уводну реч двојице уредника, Предрага Пипера и Милорада Радовановића, у којој стоји: „Постоје научни опуси који су толико разгранати да се тешко могу обухватити једним погледом и толико богати да их тешко може оценити једна рука, а чији би укупан значај остао недовољно уочен и вреднован без покушаја да се меродавно, макар у општим цртама, прикажу на једном месту ... У овој књизи о правцима, исходима и одјецима њених истраживања пишу сарадници Милке Ивић, који су јој, скоро сви, били и ученици. Књига је написана с пуном свешћу о томе да је истраживачких области у којима је Милка Ивић дала свој препознатљиви ауторски печат далеко више него што може стати међу корице једне књиге.“

Низ поменутих публикација наставићемо, надамо се без изневеравања досадашњег квалитета, осмишљеним зборником којим желимо да обележимо сто година од рођења Милке Ивић (1923) и Павла Ивића (1924). Стога су се Институт за српски језик САНУ, Одсек за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду и Одељење за књижевност и језик Матице српске удружили са жељом да припреме и објаве овај зборник, с радовима прикупљеним по позиву, а своје прилоге нам је најавило око 120 аутора, од чега је оквирно четири петине домаћих. Замишљено је да због годишњица које следе једна за другом то буде један заједнички зборник посвећен сећању на оба знаменита имена српске лингвистике и славистике, и да он буде припремљен у 2024. години. И као што је наведено у писму које је упутио Институт за српски језик САНУ – „делање и научно наслеђе наших професора на различите начине“ везано је „за све три наше установе, те ... би било веома примерено и лепо да овај издавачки подухват начинимо удружени, и да на тај начин још једном потврдимо да светло сећање на професорку Ивић и професора Ивића чувамо заједнички – у установама у којима данас делају њихови сарадници, ученици, поштоваоци“.

У другом делу свога прилога дозволићу себи једну сасвим кратку личну реминисценцију будући да је овај својеврстан зборник-споменица

осмишљен тако да подсетимо не само на понеке најважније сегменте научне делатности професорке Ивић и тиме на њене доприносе српској, словенској и светској лингвистичкој заједници, него и на њене најразноврсније активности у оквирима научних и наставних институција наше земље, те на њена промишљања у вези с многим важним сваковрсним животним темама. Тако, за ову прилику из свога сећања износим овде једну минијатуру коју сам „наследила“ из неконвенционалних разговора покаткад вођених с професорком у кратким паузама између бројних прича о језику и уму: у возу који је из Скопља ишао ка Београду, путујући са оцем у повратку из посете стрицу или ујаку, нисам више сигурна, који је тамо службовао пре Другог светског рата, девојчица Милка Јовановић је, пренута из дремежа очевим тихим гласом, устајала да код Сталаћа поздрави место на коме у сливу двеју Морава настаје највећа српска река. То није био, дакле, ма који слив, барем не када је реч о народним говорима, и о томе ће професор Слободан Реметић године 2006. писати у одељку „Језик Моравског слива“ у монографији *Морава* следеће: „Под окриље трију Морава историја је сместила практично све српске дијалекте“ (Реметић 2006: 674). Такође, много деценија доцније професорка Ивић ће, с њој природеном радошћу код сваког новог и интригантног језичког податка, уписивати коментаре на маргинама рукописа моје докторске дисертације о говорима у Великом Поморављу.

Одиста, прве асоцијације на име Милке Ивић јесу синтакса и семантика, општа лингвистика, теоријска лингвистика и историја лингвистике, и стога ћемо у наредним текстовима читати и о двама кључним речима професоркиних истраживачких усмерења – о језику и уму, те о читавом низу „блиставих решења“ разноврсних синтаксичких и семантичких проблема која ће постати незаобилазна при будућим семантичко-синтаксичким истраживањима, како је у више наврата говорио професор Предраг Пипер. Такође, професор Ранко Бугарски је једном приликом истакао, помињући годину 1965. и анкету о природи и проблемима градског језика коју је организовао сарајевски часопис *Израз*, да је прилог Милке Ивић *Језичка индивидуалности рада* доживљен као програмски текст којим се позвало на „систематско истраживање језика урбаних средина и градских говора, претходно и задуго потом описиваних само селективно и парцијално“¹. Међутим, у богатом опусу Милке Ивић, почев од књиге *Значења српскохрватској инструментјала и њихов развој* из 1954. године, преко мноштва њених радова, па све до текста *Рейтершоар синтаксичке проблемашке у српскохрватским дијалектјима*, објављеног 1963. године у *Зборнику*

¹ <https://www.bibliotekaxxvek.com/ranko-bugarski-milka-ivi/>

за филологију и лингвистику VI, издавача Матице српске у Новом Саду, који се на терену успешно може користити као упитник, дијалекатска реч има важно, заправо незаобилазно, и поштовано место у тумачењу језичких појава и њиховог историјског развоја, јер она на плану традиционалног народног живота указује на оно на шта и текстови Милке Ивић у књизи *Jezik o nama. Lingvistički ogledi, šest*, а то је – према њеним речима из Уводне напомене – следеће: „понешто од оног што језик уопште, а посебно српски језик, разоткрива о човеку, било о његовим мисаоним устројавањима и његовом поимању света, било о његовом тумачењу односа међу људима и његовим описима и вредновањима ситуација и догађаја“ (Ивић 2006).

Закључићу ово излагање речима професора Предрага Пипера, с више разлога, а разумљивих већини професоркиних ученика: „Бог је речју створио свет и дао нам је језик да славимо и настављамо његово дело, и да стварамо своје светове по мери своје душе и благодатног надахнућа. Као што се сунце огледа у свакој капи воде, свет се огледа у свакој нашој речи и реченици, у укупном језику сваког човека и сваког народа. Сви језици и дијалекти света, садашњи и бивши, јесу разнобојна жива огледала живота безмерно већег од језика. Сваки језик је химна животу и непоновљиво његово сведочанство. Зато је старање о сваком језику, па и најмањем, врло благородан задатак“ (Јевтић 2010: 401).

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 2006: Milka Ivić, *Jezik o nama. Lingvistički ogledi, šest*, Beograd: Biblioteka XX vek, 154.
- Јевтић 2010: Милош Јевтић, *Чудо језика: разговори са лингвистима*, Библиотека „Сведоци епохе“, Београд: Службени гласник.
- Реметић 2006: Слободан Реметић, Језик Моравског слива. У: *Морава*, Београд: Завод за уџбенике, 673–697.
- Тополињска 2008: Zuzana Topolinjska, *Četvrt veka druženja*. U: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Biblioteka XX vek, 172.
- <https://www.bibliotekaxxvek.com/ranko-bugarski-milka-ivi/>, приступљено 6. 5. 2024.

Sofija R. Miloradović

IN HONOUR AND MEMORY OF MILKA IVIĆ

Summary

In this contribution we pointed out the important role of Academician Milka Ivić in the work of the Institute for the Serbian Language of SASA: apart from her extensive editorial, revisionary and reviewing work, Professor Milka Ivić indebted the Institute with her effort and guidance as a long-standing member of its Scientific Council and Managing Board. The central section of the contribution contains a brief presentation of six publications that have so far appeared in honour and memory of her, and attention is drawn to the participation of the associates of the Institute in those publications. Furthermore, we announced the preparation and publication of a collection of papers with which the Institute for the Serbian Language of SASA, in joint collaboration with the Department for the Serbian Language and Linguistics of the Faculty of Philosophy in Novi Sad and the Department of Literature and Language of Matica Srpska, wish to mark the 100th anniversary of the birth of Milka Ivić (1923) and Pavle Ivić (1924).

Keywords: Milka Ivić, Institute for the Serbian Language of SASA, *South Slavic Philologist*, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, collection of papers *Linguistics of Milka Ivić*.

